

elfelejtik, mint szerző mondja, «hogy minő körülmények között jutott Seneca a császári udvarhoz és milyen családba került.»

Fejér e kis tanulmányában azt tűzte ki maga elé célul, hogy Senecát helyes megvilágításba helyezze. Igen helyesen jellemzi Nero korát, s erre támaszkodva, ebben a keretben igyekszik Seneca nevelői munkásságát, jellemét megismertetni.

Értekezése élénken és úgy van megírva, hogy az ifjúság élvezet-
tel olvashatja. A szerzőt az az óhajtás is vezette: «vajha Seneca
nevelői buzgólkodásának vázolója és Nero rettenetes bűneinek ecsete-
lése okulásra és annak belátására készítetné ifjúságunkat, hogy a
tanító szívéen semmi sem üthet fájóbb sebet, mintha tanítványa az
életben nem váltja valóra a hozzá fűzött szép reményeket.»

Dr. Ozorai Frigyes.

Külföldi lapszemle.

Pädagogische Blätter für Lehrerbildung. Alapította dr. Kehr Károly, szerkeszti Muthesius Károly. 1907. évfolyam.

A szeptemberi számban *Vorbrot* wetzlari tanítóképző intézeti igazgató *Die Schwierigkeiten bei der Durchführung des Lehrplanes vom 1. Juli 1901. in den deutschen Präparandenanstalten* címmel a német preparandiák bajairól értekezik. Poroszországban és több más német államban a tanítóképzést tudvalevőleg két intézmény szolgálja: a *preparandia*, mely a népiskola nyolczadik vagy a középiskola negyedik osztályát végzett tanulóit veszi fel és csak általánosan képző tárgyakat tanít, és a tulajdonképeni *tanítóképző*, mely a preparandiát végzett növendékeknek pädagogiai kiképzést nyújt. Mindkét intézet 1901. jul. 1-jén Poroszországban új tantervet kapott. A tanítóképzők-
ből azóta kikerült tanítók szellemi színvonala hivatalos jelentések szerint máris örvendetes emelkedést mutat, s így a tanterv beválnak tekinthető. Mindamellet még sok nehézséggel küzd a tanítóképzés. A hiba a preparandiákban keresendő. Bár ezeknek új tanterve helyes beosztásával nagyban megkönnyítette az emlékező tehetség munkáját, mégsem mondható kielégítőnek, mert nem fordít elég gondot arra, hogy a növendékek gondolataikat úgy szóval, mint írásban helyesen és szabatosan tudják kifejezni. A preparandiák növendékei ugyanis rendszerint egyszerű falusi családok fiai, kik, bár nagyobbreszt jötehetőségük (e tekintetben a preparandia növendékei eléggé megközelítik a középiskolai ifjúságot), a művelt szülői ház hiánya folytán gondolataik szabatos kifejezésében nagyon fogyatékosak. A preparandiák

második hibája azoknak szervezetlen volta. Állami preparandiákon kívül városi és magánintézetek is vannak, melyek egyes tantárgyakat teljesen elhanyagolnak; a magánintézetek azonkívül a gyöngébb tanulókat érhető okokból kevés készültséggel is átbocsátják. Fölszerelés tekintetében még az államiak is hiányosak. Tanáraik állása, fizetése és nyugdíjgyge teljesen rendezetlen. Heti 28—30 kötelezett órát adnak. A legtöbben 22—25 éves fiatal emberek, kik csak addig maradnak meg állásukban, míg magasabb iskolához nem jutnak, s tanulmányaik mellett a preparandiai működést mellékes dolognak tekintik. Azért igen gyakoriak a személyi változások is. A cikkíró szerint leghelyesebb volna, ha a preparandiai és képzőintézeti képzést izmos hat év-folyamú tanítóképzőben egyesítenék, egységes szervezettel és egységes képesítésű s fizetésű tanári karral, mire már több német állam (pl. Szászország) adott példát. — *Weisz Antal* érdekes cikkéből (*Johann Franz Felbigers pädagogisches Wirken in Sagan*) megtudjuk, miként lett pädagogussá Felbiger, kinek Mária Terézia alatt a magyarországi iskolák rendezésében is fontos szerep jutott. Midőn Felbiger 1761-ben saganai (Szilézia) ágostonrendi apáttá lett, szomorúan tapasztalta, hogy a szülők az apátsági iskolák elhanyagolt volta miatt inkább a protestans iskolába járatják gyermekeiket. Ezért új iskolai rendtartást dolgozott ki, mely pontosan megállapítja a mindennapi tanítás tartamát s a szüneteket, és megtiltja a tanítóknak, hogy a tanulókat bármely szolgálatra is felhasználják. De csakhamar be kellett látnia, hogy a rendtartás önmagában csak külsőség, mely kellő belső tartalom nélkül nem segít a bajon. Ekkor tanulmányozni kezdte a német pädagogiai irodalom legjelesb termékeit, 1762-ben pedig inkognito Berlinbe utazott s heteken keresztül hoszpitált a tanítóképzővel kapcsolatos reáliskolában. Itt győződött meg arról, mily fontos tényező a tanító *egyénsége* és az ismeretközlés *módszere*. Hazaérkezvén, titokban, hogy a saganiak meg ne tudják, két fiatalembert a berlini képzőbe küldött. Egy év mulva, midőn a két ifjú már megszerezte a tanítói képesítést, az eddigi saganai tanítókat fizetésük meghagyása mellett elbocsátotta s helyettük a két ifjú tanítót alkalmazta. E fontos változást pädagogiai bölcsességgel megírt körlevélben tudatta a szülőkkel, jelezve a változás irányát: nem a tantárgyak fognak változni, hanem a módszer, mely nagyban meg fogja könnyíteni a gyermekek munkáját. Már a reform első évében több tanító hoszpitált az iskolában, s néhány év mulva, midőn a sziléziai katolikus iskolákat rendezték, a saganai iskola mintaképe lett a breslauer, ratibori stb. képzőintézeteknek. — *Die Stellung des ptolemäischen Weltsystems in unserem astronomischen Unterrichte* cím alatt *dr. Capesius J.* brassói tanítóképzőintézeti igazgató veszi védelmébe a genetikai módszert s

megcáfolja Fack J. weimari tanár véleményét, mely szerint az elavult ptolemäusi világrendszer ismertetése túlterhelő s emiatt elvetendő. Capesius sem kívánja annak részletes ismertetését, de mint átmeneti felfogást Kopernikus rendszerének megértéséhez szükségesnek tartja. — *A Die Berufswahl des Pädagogen* c. értekezés (szerzője?) bűnügyi esetből indul ki: M. németországi tanítót, ki két személyt meggyilkolt, a bíróság halálra ítélte. A bíróság felhívására a képzőintézeti igazgató a tanítóról, mint volt növendékéről a következő bizonyítványt állította ki: M. tucatember volt, magabazárkózott, rosszindulatu és nyers; társaival soha sem barátkozott és örült, ha másnak árthatott. Hogyan kaphatott ily egyén — kérdi most a cikk írója — oklevelet, kinek nincsen pädagogushoz illő jelleme? A tanítóvizsgáló bizottság a vizsgálati szabályzat szerint, sajnos nem akadályozhatta meg, hogy az illető oklevelet szerezzen, bár jelleme nem volt megfelelő. Hisz a vizsgálóbizottság nem az *embert* vizsgálta, hanem annak *ismerethalmazát*. A vizsgálat ezen módja a tanítótság legnagyobb betegsége, mert csak arról szerez meggyőződést, ismeri-e a jelölt a kötőmódot, az uralkodók évszámait, a külföldi folyókat, a barometer és thermometer közt való különbséget stb.; de nem vizsgálja, megvan-e benne a pädagogushoz méltó jellem. Ime a tudományos és gyakorlati képzés mellet a nagy hiány: *az erkölcsi képzés!* — *Zur Lehrerbildung in Bayern* címmel *dr. Geistbeck Alajos* tanítóképző intézeti igazgató fejt ki véleményét a tanítóképzés hiányairól, melyeket a következőkben foglal össze: 1. az idegen nyelvek tanítása igen hiányos, 2. a természettudományokat sem eléggé tanítják (a természettudósok s orvosok vándorgyűlése éppen ebben látja okát annak, hogy a falusi népnek oly kevés a természettudományi ismerete!), 3. a pädagogiai studiumokat is alaposabban kellene tanítani, 4. az előírt anyag túlterheli a növendékeket, 5. az erős egyéniség (*kraftvolle Persönlichkeiten*) képzésében is sok a hiány, pedig ez a fődolog, 6. a sok hiány miatt a kikerült tanítók jelesbjei erősen támadják a képzőintézeteket, ami elkedvetleníti a tanárokat, 7. a legfőbb hiány a tanítóképző intézeti tanárok képzésének rendezetlen volta. Ha a felsőbb leányiskolák tanárainál akadémiai képzést sürgetnek, mely pedig alacsonyabb fokú iskola, még inkább szükséges ez a képzőintézet tanárainál. — *Dr. Kuypers Die Lehrerbildung in den Vereinigten Staaten* címmel az egyesült államok tanítóképzéséről mond el érdekes dolgokat. Massachusetts állam volt az első, mely sok ellentmondást keltve 1839-ben Lexingtonban az első képzőt felállította. A XIX. század közepén Newyork, Connecticut és Michigan állam követte példáját. Ma minden nagyobb államban van tanítóképző. De mindamellet a kisebb községekben még mai nap is csak kivételkép találunk képzőintézetet végzett ta-

nítót. A legtöbb tanító — a tanítóság háromnegyed része — a képző-intézet végzése nélkül tesz a helyi iskolai hatóság előtt képesítő vizsgálatot. A tanítóképzők (normal schools) előkelő stílusban épült, rendszerint gyönyörű és csendes vidéken fekvő épületek, kitűnő felszereléssel (díszterem, olvasótermek, könyvtár, külön-külön természettani, természetrajzi, vegytani, fiziológiai, földrajzi, történelmi és zenetermek, kitűnő laboratóriumok és kézimunka-terem.) A tanulók fogadó és szórakozó termei, valamint a tanári termek inkább az előkelő, kellemes otthon benyomását teszik. Klasszikus szobrok s ó- és újkori műre-mek másolatai díszítenek folyosót és termeket. Az internátusok sem viselik magukon a tömegháztartás rideg jellegét. Az intézeteket fiúk s leányok együtt látogatják. A tanítás teljesen ingyenes. Utah állam képzőintézete az egyetemmel kapcsolatos, részben egyetemi tanárok is tanítanak benne, s a képző rendelkezésére állanak az egyetem gazdag gyűjteményei is. Több nagy városnak külön képzőintézete van magasb fokú képzéssel. Aki a tanítói oklevél megszerzése után pædagogiai s szakismereteit ki akarja bővíteni, a *normal college*-be iratkozhatik be, hol 4—5 évi tanulás után a *bachelor of arts* címet nyerheti el, vagy a *teachers college*-be, mely mint egyetemi rangú pædagogiai szakiskola pædagogiai doktori címet is adhat. Leghíresebb az utóbbiak közt a newyorki *Horace-Mann School* hetven tanárral. Az ily magasabb képzésű tanítókból lesznek a magasb fokú iskolák tanárai s a tanfelügyelők. Különben jelenleg az összes egyetemeken van már rendszeresített pædagogiai tanszék.

A tanítónők jórésze a *women colleges*-ben végzi tanulmányait, melyeknek egy része egyetemekkel kapcsolatos, de ezen intézetek látogatása nem okvetlenül szükséges a tanítónői oklevél megszerzéséhez.

A tanítók továbbképzésére esti és szünidei tanfolyamok, olvasó-körök és tudományos célú összejövetelek, (melyeket rendszeren regényes vidéken tartanak gyakran ezernél több tanító részvételével) szolgálnak.

A tanítóképző intézeti tanárok nagyobbbrészt oly okleveles tanítók, kik az elemi népoktatás terén nagyobb érdemeket szereztek; de nem egy ízben a középiskolák (high schools) vagy egyetemek tanáraiból kerülnek ki. Fizetésük általában véve nagyobb, mint a középiskolai tanároké. Az összes tanítók s tanárok hatalmas egyesülete a «*National Educational Association*.» Elnöke a világhírű Harvard-egyetem (Cambridge) rektora, tagjai a különböző rangú iskolák tanárai s tanítói az utolsó farm tanítónőjéig, ki alig tud többet, mint amire kis vadoncait tanítja. Ez egyesületben nálunk szokatlan demokracia uralkodik: az egyetemi tanár a legnagyobb elismeréssel van a leg-

ntolsó falusi tanítói munkája iránt; a nemzeti nevelés nagyfontosságú ügye egyesíti a lelkeket. Az egyesület második hivatása: a panamerikanizmus terjesztése. Az egyesület az egyes államok iskolaügyének eltéréseit máris jórészt eltüntette, érvényre juttatva az egyöntetű nevelés eszméjét, mint a panamerikanizmus egyik főerősségét.

Az októberi számban dr. Kerri Tivadar *Welche Bedeutung hat die philosophische Propädeutik für die Bildung, und insbesondere für die Lehrerbildung* című értekezésében a filozófiai képzés fontosságát bizonyítja, különösen a tanítóképzőkben. Gondolatmenete ez: Az 1901. évi új porosz tanítóképzőintézeti tantervszabályzat nagy haladást mutat az eddigi tantervhez képest; de mindamellet nagy hiánya az, hogy a filozófiai propedeutika nem szerepel benne; mindenesetre haladás, hogy a formális logika és a pszichologia mint külön két tantárgy van felvéve, de e kettő még nem propedeutika, (régente annak tartották), s különben is mindkettő csak mint a pädagogia alaptudománya szerepel a tantervben. A filozófiai propedeutika manapság a felsőbb iskolákban (gimnázium, főreálisok) általában meglehetősen mostoha elbánásban részesül. Az 1825. évi porosz miniszteri rendelet a gimnázium legfelsőbb osztályában heti két órán rendelte el a logika és empirikus pszichologia tanítását. 1837-ben a helyzet rosszabbodott: a filozofia mint önálló tantárgy megszűnt s a matematikával és fizikával kapcsolattott össze, majd 1856-ban a német nyelvi tanításhoz csatolták s ezért a német nyelv heti óraszámát eggyel megtöltték. Még rosszabbá lett a helyzet 1882-ben, midőn kimondták, hogy — a filozofiára képesített tanárok hjában — esetről-esetre az igazgatók döntsék el, intézetükben taníttassék-e a filozofia, avagy nem. Az 1891. évi tanterv, bár elismeri a filozofia fontosságát, szintén nem szerepelteti külön tantárgyként, hanem a görög nyelvhez (Plato dialogjai) csatolja! Egyszóval a filozofia helyzete a tantervekben mindinkább rosszabbodott. Ezen különös jelenség oka az elmúlt korok tudományos iránya. Akkoriban az eddig elnyomott természettudományok győzelmesen előrehaladtak és háttérbe szorították az addig egyedül üdvöztőnek tartott idealisztikus filozófiát, mely helyett mechanikus, materialisztikus világmagyarázat jutott érvényre. Ez időtől fogva az egyetemeken is elhagyták a filozofia tanítását, minek természetes következményeképp alig akadt filozófiailag képzett gimnáziumi tanár. Napjainkban a természettudományok mindinkább eltérnek eddigi materialisztikus irányuktól, mert belátták a filozófiai felfogás (természetfilozofia) szükségességét. Ezért a filozofiának középiskoláinkban való intenzivebb tanítása már csak idő kérdése. Ezen történelmi elmefuttatás után a cikkíró kifejti, miért tartja szükségesnek a filozófiai propedeutikát a tanítóképzőintézetekben. Elsősorban

mint az általános műveltségnek szükséges elemét. A lélek képzettsége, műveltsége az öntudat tartalmának a gazdaságában áll. Minél szélesebb körű s minél mélyebb az öntudat tartalma, s minél nagyobb befolyása van e tartalomnak (tehát ismereteinknek) a kedélyre s az akarati elhatározásra, annál műveltebb az ember. Eszerint a tökéletes műveltség ideálja azon öntudatbeli gazdagság, melyben minden tudományt egységes rendszerben ismerünk s ezen egységes ismeret szerint becsüljük az egész világot. Vagyis tökéletes műveltség = egységes világnézet. S mivel csak a filozofia adhat egységes világnézetet, annak tanítása szükséges az általános műveltség szempontjából. Az iskola ugyan nem adhatja meg a tanulóknak az egységes világfelfogást, de elő kell őket készítenie ily felfogás képzésére. Ez a mai időkben különösen szükséges. Oly művek helyes megítéléséhez, mint pl. Haeckel «Welträtseln»-je, filozofiai műveltség kell. Az ilyfajta művek olcsó kiadásokban kerülnek a könyvpiacra s így az ifjúság is könnyen megszerezheti azokat. Az ily művek könnyen félrevezetik, a materializmus karjába vetik az ifjúságot, ha az iskola kellő idealisztikus felfogásról nem gondoskodik. De még az esetben is szükség volna a filozofiai oktatásra, ha e veszedelem nem is fenyegetné az ifjúságot; hiszen az úgynevezett műveltek legnagyobb részének semmi világnézete nincsen, s így a legtöbben a mindennapi élet, a kenyérkereset, a társadalmi szokások s a divat kicsinyes kérdésein nem jutnak túl. A filozofiai tanulmányok szükségesek továbbá az egyetemi tanulmányok egyoldalú volta miatt is. Ma a régiebb «tudományok» már csupa szűkebbkörű tudományokká különültek, s ez a specialista-rendszer többé-kevésbé elfoglalttá tette a tudósokat a többi tudományág iránt; ennek ellensúlyozására szükséges a filozofia, mely magasabb szempontból tekintvén a dolgokat, a szaktudóst meggondolatlan következtetésektől megóvjá. Régebben minden egyetemi hallgatónak filozofiát is kellett hallgatnia, ma ez nem szabály többé, ezért kell e hiányt a középfokú iskolákban pótolnunk. A filozofia tanítása végre a benne rejlő nagy alaki képző erő miatt is szükséges.

Azt mondják, hogy a filozofia túlságosan nehéz tárgy s emiatt mellőzendő. De éppen 17—18 éves ifjaink szeretnek a dolgok mélyébe hatni, értelmük szívesen foglalkozik, mind a politikai, mind a világbölcseleti kérdésekkel. A cikkíró saját tapasztalására hivatkozik. Valahányszor — a vallástan, német irodalom vagy neveléstan tanítása alkalmával — filozofiai kérdéseket érintett, tanítványai, még a leánytanítványok is, fokozottabb érdeklődést mutattak. (A cikk befejezése a jövő számban.)

Itschner Hermann Ästhetische Probleme cím alatt elmondja gondolatait, melyeket benne *Weber Ernő Ästhetik als pädagogische*

Grundwissenschaft című művének olvasása keltett. A művészet sok küzdelem után végre nagyobb teret hódított a tantárgyak közt, de még kevés szó esett arról, hogy magát a tanítást tegyük művésziessé úgy a részletek felépítésében, mint a közlés módjában; pedig elsőrangú követelménynek kellene tekintenünk azt, hogy a tanítás maga is esztétikus legyen. Weber Ernő, Volkelt J. esztétikai elveit követve, az alak s tartalom szerves egységét, az emberileg értékes tartalmat és a látszat világának érvényesülését tartja a művészi szép alapelveinek. Ezen elveket a tanításra alkalmazva azon következtetésre jut, hogy nem minden tantárgy tanítása, s egy és ugyanazon tantárgy tanítása se minden fokon lehet esztétikus. Így nem lehet esztétikus a mennyiségtan tanítása, mert a számok világa tartalmatlan, s így művészi alakításra nem alkalmas. Itschner nem osztja eme véleményyt, mert a számoknak éppen igen nagy kifejezésbeli erejük van; számok nélkül nem csak a politikus, a nemzetgazdász, a mérnök s a feltaláló, de a művész sem alakíthat semmit sem, hiszen a tér felosztása, a vonalak aránya, a színek keverése s az ellentétek mérlegelése mind a számokon alapszik. Weber a fizika és vegytan tanításánál is kizártnak tartja az esztétikai alakítás lehetőségét, mivel e két tárgy a reális valóságok világában mozog s így hiányzik belőlük a látszat, a művészi szép egyik tényezője. Evvel szemben Itschner kifejti, hogy kellő világításban szemléltetve a valóság is művészi hatású lehet; a látszat nem lényeges kelléke a szépnek.

A *Seminarbildung und Universitätsstudium* című cikkből megtudjuk, hogy újabban egyes vezető körök a szászországi tanítók amaz immár 40 éves jogát, mely szerint a leipzigie egyetemen a doktorátust megszerezhetik, el akarják venni. A cikk írója eme támadással szemben lelkesen megvédi a tanítóságot s kimutatja, hogy a kitűnően végzett okleveles tanítók nem kevésbé alkalmasak egyetemi tanulmányokra, mint a középiskolákban érettnak nyilvánított tanulók. — A folyóirat végül *Über den fremdsprachlichen Unterricht in den sächsischen Seminaren* cím alatt a szászországi tanító-egyesület választmányának érdekes vita-estéjéről (1906. októberében) számol be, melyben az idegen nyelvek tanításának ügyét hányták meg. A vita eredményeképp a választmány kimondta, hogy a képzőintézetekben a *latin nyelv tanítását a modern nyelveké mellett ezentúl is fenntartandónak véli!*

Altenburger Adolj.